

ПОСТМОДЕРНЕ РОЗУМІННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

В останні десятиліття в науці, зокрема тій, що пов'язана з політикою і засобами масової інформації, все частіше і частіше використовується термін пост- для спроби пояснення таких явищ і процесів, як постіндустріальне суспільство, постмодерний світ, постмодернізм, постматеріалізм і т. ін.

У сфері міжнародної політики та міжнародних відносин різновидом постмодернізму вважають конструктивізм. Який з кінця 1980-х початку 1990-х років став однією з головних теорій при дослідженні міжнародних відносин. Серед конструктивістів виділяють тих, які визнані в академічних колах – М. Фіннемор, К. Сіккінк, П. Катценштейн, А. Вендт, а також радикальні конструктивісти – Р. Ешли, Ф. Краточвіл, Н. Онюф та ін. Більшість конструктивістів аналізують міжнародні відносини зважаючи на мету, загрози, різні культури, інтереси та інші елементи "соціальної дійсності", виступають проти традиційних тверджень реалізму стосовно того, що міжнародна система є дієздатною, працюючою, особливо у царині військової безпеки. А. Вендт виділяє три основні напрямки конструктивізму: модерністський, постмодерністський і феміністський.

Соціальний конструктивізм А. Вендта покликаний забезпечити альтернативу матеріалістичним прогнозам відносно основ міжнародної політичної діяльності та принципів поведінки. Наприклад А. Вендт заперечує те, що припущення анархії чи "горизонтальний" перерозподіл сили має передбачати конкуренцію серед держав. Оскільки якщо міжнародна структура є соціальним феноменом, що складається зі спільних ідей, то структури, які містять однаковий баланс матеріальних потенційних можливостей можуть розрізнитися через розповсюдження знань та ідей. Такий спосіб мислення робить можливим появу нової серії відповідей на першочергові або субстантивні питання стосовно поведінки акторів у різних умовах.

А. Вендт застосував ідею соціального конструктивізму до галузі міжнародних відносин. Він показав, що таке основне поняття реалізму як політика сили є соціальним за своєю суттю, оскільки воно не дано "зверху" за своєю природою, а отже здатне до того, щоб буди перетвореним людською діяльністю. Постмодерністи-міжнародники заперечують право на існування різних концептуальних, теоретичних надбудов, вважають неправомірним повернення до раціоналізму та створення будь-якого категоріального апарату. Вони переконані в тому, що міжнародні відносини, як будь-яка соціальна реальність – це результат наших думок та дій. Науковці, які досліджують впливу постмодернізму на міжнародні відносини стверджують, що міжнародні відносини не існують самі по собі, незалежного від нашого пізнання та методів, які використовуються. Тому, вважають вони, парадигми, теорії, поняття, методологія виступають не стільки інструментами пізнання скільки інструментами конструю-

вання міжнародної реальності. Вони не стільки відображають, скільки створюють міжнародні фактори, норми та процеси.

Застосовуючи методологію соціального конструїзму, потрібно відмітити, що для А. Вендта соціальні структури є такими ж реальними як і матеріальні. Агенти (держави) конструюються в процесі соціальної взаємодії. Такі категорії як влада та інтерес існують в реальності, вони лише обумовлені ідеями. А. Вендт стверджував, що однією з головних характеристик соціального актора світової політики є здатність до інтенціональної діяльності (діяльність скерована на певний об'єкт). Для такої діяльності необхідна свідомість, а отже вона властива тільки людині. Щоб розглядати державу як актора світової політики, А. Вендт наділив її людськими характеристиками. Держава, на думку дослідника, це "актор, наділений сомосвідомістю" [Wendt A. *Social Theory of International Politics*. – Cambridge, 1999: http://assets.cambridge.org/97805214/65571/frontmatter/9780521465571_frontmatter.pdf].

Для постмодерністів-міжнародників держава і національні інтереси – це всього на всього метафора, вони не розглядають державу як центральну ланку міжнародних відносин, критично відносяться до таких понять як: "суверенітет", "територія", "кордон", "безпека". Пояснюючи природу міжнародних відносин вони роблять акцент на культурно-цивілізаційних аспектах, аналізі ідентичності і т. п.

Згідно з поглядами постмодерністів, влада і знання тісно пов'язані. Заслуга постмодерної філософії у тому, що її представники рішуче відкидають принципи бінарності та центрації, а відповідно ставиться під сумнів практика домінації та субординації, що вимагає нового розуміння можливості інституалізації відносин панування та підкорення. Саме тому постмодерна філософія відстоює тезу, що влада здійснюється через посередництво найрізноманітніших технологій, а також комунікативних, пізнавальних та мовленнєвих практик.

У сфері політики постмодернізм маніфестує себе як розвиток на засадах власних культурних надбань, успіх тієї чи іншої країни у політичній царині визначається і забезпечується відмовою від руйнування власних особливостей, які раніше вважалися перешкодою на шляху до успіху і розвитку.

У межах постмодерністського підходу в сфері світової політики зростає значення культурного і політичного багатоманіття, поширення політичних цінностей постмодерну, проблем ідентичності в політиці загалом і в політичному управлінні зокрема, ролі особистості в політиці, соціальної політики і ініціатив, що ідуть "знизу" і тощо.

Постмодернізм у міжнародних відносинах поділяє загальну постмодерну ідею про те, що соціальна реальність (і міжнародні відносини як її елемент) – це наслідок наших власних дій та думок, вони не існують окремо від людського пізнання та тих методів, які у ньому використовуються. Тому будь-які концептуальні теоретичні положення у царині світової політики не мають права на існування, а прагнення створити певний категоріальний апарат розцінюється як неправомірне повернення до раціоналізму. Домінуючою стає ідея про те, що теорії, парадигми та

поняття – це інструменти конструювання міжнародної реальності, призначення яких не відображати, а створювати міжнародні фактори, події, норми, процеси. Постмодернізм відмовляється від аналізу міжнародних відносин як незмінного та фіксованого об'єкту, від жорсткого розмежування емпіричних та нормативних досліджень, від тлумачення існуючих інститутів і норм як незмінної даності, від прагнень віднайти причинність та раціональні пояснення у теорії міжнародних відносин.

О. В. Поппер, здобувач, КНУТШ, Київ
Ljoli4ka@ukr.net

ПОЛІТИЧНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ

Вплив політичного тероризму на внутрішню політику держав та міжнародні відносини постійно зростає, а цілі, що ставлять перед собою суб'єкти тероризму, еволюціонують. Якщо в давні часи терористи найчастіше ставили на меті зміну правителів шляхом їх вбивства, то з XIX ст. терористи вже переважно намагалися вплинути на політику урядів, змусити їх йти на певні соціально-політичні кроки. З середини XX ст. тероризм перетворився на вагомий політичний суб'єкт, а терористичні угруповання стали впливовими політичними акторами. При цьому, політика багатьох сучасних терористичних угруповань пов'язана із діяльністю легальних політичних сил, наприклад, ІРА та "Шинн Фейн" в Ірландії, ЕТА і "Еррі Батасуна" в Іспанії. Терористичні угруповання знаходять негласну підтримку (у т. ч. матеріальну – грошима та зброєю) від урядів окремих держав. Сучасні терористичні угруповання мають розгалужені мережі із тренувальними базами, тісно пов'язані із організованою злочинністю, зокрема, торгівлею зброєю, людьми і наркотиками.

Варто також відзначити, що через легкодоступність сучасної зброї (як в офіційному продажу, так і на "чорних" ринках) почастишали випадки дій поодиноких терористів, які часом заподіюють значних людських жертв, а також сіють масову паніку. Часто такі випадки останніми роками трапляються у США, проте нещодавно світ вразили події і в спокійній Норвегії, де Брейвік із легально придбаної зброї застрелив 68 осіб, мотивуючи свої дії політичними причинами.

Знаковим є те, що офіційним приводом для двох останніх великих військових кампаній, проведених США – в Іраку та в Афганістані – була підтримка цими країнами терористичної діяльності. Серед інших держав, яких офіційний Вашингтон називає спонсорами тероризму, значаться Іран, Сирія, Північна Корея, Судан, Куба, до повалення режиму Каддафі в цьому списку також була Лівія. Тероризм визначено як одну із головних загроз сучасності в офіційних документах впливових міжнародних організацій (ООН, НАТО, ОБСЄ, ШОС, ОДКБ) та в стратегіях національної безпеки провідних держав (США, Росії, країн Євросоюзу).

Атака терористів на вежі-близнюки у Нью-Йорку в 2001 р. знаменувала початок нового зовнішньополітичного курсу Вашингтону, який зна-